

Branimir Belaj

Filozofski fakultet Osijek

Kognitivna gramatika i subordinacija – teorijski model i mogućnosti primjene na hrvatski jezik

Primjenjujući teorijsko-metodološki okvir kognitivne gramatike (Langacker 1987, 1991, 2008, 2009; Taylor 2002; Belaj i Tanacković Faletar 2014, 2017), ova će rasprava biti posvećena dvjema problemskim cjelinama: (i) podjeli zavisnih rečenica i (ii) sintagmatskim aspektima ustroja zavisnosloženih rečenica. U kognitivnoj gramatici zavisne se rečenice dijele na relativne, kompletivne i adverbijalne, no ta podjela, barem kada je hrvatski jezik u pitanju, ne obuhvaća sve vrste zavisnih rečenica te zahtijeva određenu reviziju. Ovdje će se zavisnim rečenicama pristupiti kao kontinuumu konstrukcija u rasponu od shematičnijih prema specifičnijima. Budući da je takva podjela poprilično složena, ovdje samo treba istaknuti da će se na najshematičnijoj razini zavisne rečenice podijeliti na *relativne* i *nerelativne*, i to iz najmanje dva razloga: prvo, pojam odnosa bez ikakve je sumnje najvažniji pojam svake razine gramatičkoga opisa te je u tom smislu izrazito pogodan kao osnovni kriterij različitih klasifikacija i podjela (npr. vrsta riječi), pa onda i zavisnih rečenica; i drugo, takva opća podjela s jedne strane obuhvaća sve tipove zavisnih rečenica, a s druge pak strane u skladu s općim kognitivnolingvističkim pristupom kategorijama podržava preklapanja pojedinih tipova zavisnih rečenica, kao npr. u slučaju odnosnih objektnih i odnosnih subjektnih rečenica, pa će tako podjelom na relativne i nerelativne rečenice jedan dio kompletivnih rečenica biti svrstan u relativne, a drugi pak u nerelativne. Isto tako jedan će dio atributnih (modifikacijskih) rečenica pripadati relativnima (one s odnosnim veznicima), a drugi nerelativnima (npr. one s veznikom *da*). Što se tiče sintagmatskih aspekata ustroja zavisnosloženih rečenica, oni će biti analizirani na temelju odnosa *konceptualne zavisnosti*, pri čemu je jedna klauza zavisna, a druga nezavisna sastavnica složene rečenice, a zavisnost jedne sastavnice proizlazi iz činjenice da nezavisna sastavnica elaborira neku od podstrukture (trajektor ili orijentir) zavisne sastavnice, odnosno popunjava prazno mjesto elaboracije (e-mjesto) koje u sebi sadrži zavisna sastavnica. Pri tome treba imati na umu da je glavna rečenica uvijek glava (determinator profila) složene rečenice jer kompozitna struktura uvijek nasljeđuje njezin profil, ali konceptualnu zavisnost ne treba poistovjećivati sa zavisnom klauzom jer i glavna i zavisna rečenica, a ovisno o tipu subordinacije, mogu funkcionirati i kao nezavisna i kao zavisna konceptualna sastavnica. Iz takvoga pristupa sintagmatskom ustroju zavisnosloženih rečenica proizlazi i odgovor na pitanje što uopće znači da je jedna rečenica subordinirana drugoj kao i načelni stav kognitivne gramatike o naravi subordinacije te o kriterijima njezina razgraničenja od koordinacije.

Ključne riječi: subordinacija, relativne i nerelativne rečenice, kompletivne i adverbijalne rečenice, konceptualna zavisnost

Branimir Belaj

Faculty of Humanities and Social Sciences

Cognitive Grammar and subordination – theoretical model and its application to Croatian

Applying the theoretical-methodological model of Cognitive Grammar (Langacker 1987, 1991, 2008, 2009; Taylor 2002; Belaj and Tanacković Faletar 2014, 2017), this study addresses two main issues: (i) the inventory of subordinate clauses and (ii) the organization of complex sentences on the syntagmatic plane. Cognitive Grammar postulates three types of subordinate clauses: relative, complement and adverbial clauses; however, this threefold distinction requires modification to be able to account for Croatian data. We see subordinate clauses as occupying a continuum from more schematic to more specific constructions. Allowing for much complexity inherent to this approach, we claim that on the most schematic level subordinate clauses fork into *relative* and *non-relative clauses*, for at least two reasons. First, the concept of relation is a *sine qua non* at any level of grammatical description and thus lends itself as the basis of various classifications (e.g. word classes), including that of subordinate clauses. Second, this two-fold distinction can account for all types of subordinate clauses; at the same time, true to the spirit of cognitive linguistics, it allows for category overlaps, such as that between relative object clauses and relative subject clauses. This relative vs. nonrelative distinction implies that some complement clauses will figure as relative clauses, whereas others will classify under non-relative clauses. Similarly, some modifying clauses will fall under relative clauses (those featuring relative conjunctions), others under non-relative clauses (e.g. those with the conjunction *da*). The syntagmatic organization of complex sentences will be analyzed using the relation of *conceptual dependency*; viz. one clause in the complex sentence will figure as conceptually dependent, the other as conceptually autonomous. This relation essentially means that the autonomous clause elaborates a substructure (trajector or landmark) of the dependent clause, i.e. it saturates the schematic elaboration site of the dependent clause. The main clause always figures as the head, i.e. profile determinant of the complex sentence since the composite structure inherits its profile. However, conceptual dependency should not be equated with subordinate clauses because, depending on the type of subordination, both the main and the subordinate clause may be conceptually dependent or conceptually autonomous. This approach to the syntagmatic organization of complex sentences gives a new perspective on the question of what it means for a clause to be subordinated to another in the first place; it also showcases the general stance of Cognitive Grammar toward the nature of subordination and its criteria for distinguishing subordination from coordination.

Key words: subordination, relative and non-relative clauses, complement and adverbial clauses, conceptual dependency